

Ενιαίος Χώρος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Έρευνας

ΣΥΝΟΨΗ

Ι. Ο ενιαίος χώρος εκπαίδευσης και έρευνας ως πεδίο εφαρμογής μιας νέας μεταρρυθμιστικής πολιτικής

Η δημιουργία ενιαίου χώρου εκπαίδευσης και έρευνας καλείται να αντιμετωπίσει μια σειρά χρονίων προβλημάτων στο ακαδημαϊκό-ερευνητικό οικοσύστημα.

- Τη γεωγραφική απομόνωση επιμέρους ερευνητικών μονάδων, σε συνδυασμό με κατακερματισμό ή εκτεταμένες αλληλεπικαλύψεις των ερευνητικών δραστηριοτήτων.
- Την πολυτυπία εργασιακών σχέσεων και διοικητικών/διαχειριστικών πρακτικών στα Ερευνητικά Κέντρα (ΕΚ).
- Τα ελλείμματα προσωπικού και κρίσιμων μαζών σε ΑΕΙ (Πανεπιστήμια και ΤΕΙ) και ΕΚ, σε συνδυασμό με τη μαζική μετανάστευση νέων επιστημόνων στο εξωτερικό.
- Τη σχετικά περιορισμένη αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων στη λεγόμενη «αλυσίδα της καινοτομίας» (βασική έρευνα-εφαρμοσμένη έρευνα-εμπορική εκμετάλλευση καινοτόμων εφαρμογών).
- Την προβληματική κατάσταση των μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών.
- Τη μεγάλη διαφορά που παρατηρείται στο επίπεδο των σπουδών, αλλά και της ερευνητικής δραστηριότητας, ανάμεσα σε Τμήματα των ΑΕΙ με ομοειδή γνωστικά αντικείμενα.
- Την αδυναμία ενσωμάτωσης νέων επιστημόνων στα ΑΕΙ και ΕΚ.

Η στρατηγική για τη συγκρότηση του ενιαίου χώρου εκπαίδευσης και έρευνας θα πρέπει να ακολουθήσει μια κατά στάδια προσέγγιση που περιλαμβάνει:

- α) Την ιεράρχηση των προβλημάτων που δημιουργούνται από την υπο-στελέχωση των Πανεπιστημίων και των ΤΕΙ, την περιορισμένη αξιοποίηση των ερευνητικών υποδομών και την υπο-χρηματοδότηση της έρευνας.
- β) Την αποτύπωση των συναφειών ανάμεσα σε διαφορετικές εκπαιδευτικές-ερευνητικές μονάδες.
- γ) Την εκτίμηση των αναπτυξιακών προοπτικών που έχει η κάθε μονάδα, συμπεριλαμβανομένων των δυνατοτήτων αξιοποίησης των νέων επιστημόνων.

Τα δημόσια εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα θα πρέπει να προσέλθουν σε αυτή τη συνεργασία με τη μορφή ενός θεσμικά θωρακισμένου δικτύου για πολλούς λόγους:

1. να διατηρήσουν τον δημόσιο χαρακτήρα τους και να μην είναι ευάλωτα απέναντι σε ιδιοτελή συμφέροντα.
2. να οικοδομηθεί «ικανότητα» που ενδεχομένως θα προσελκύσει την υγιή και καινοτόμο επιχειρηματικότητα.
3. να συμβάλλουν στον μετασχηματισμό του παραγωγικού μοντέλου προς όφελος της ελληνικής κοινωνίας.

II. Η στοχευμένη και επαρκής χρηματοδότηση ως όργανο εθνικής στρατηγικής στην εκπαίδευση και την έρευνα: Η εθνική πολιτική για την Έρευνα και την Καινοτομία δεν μπορεί να στηρίζεται αποκλειστικά στα προγράμματα ΕΣΠΑ που χρηματοδοτούνται κατά κύριο λόγο από κοινοτικά ταμεία. Απαραίτητη προϋπόθεση για να αρθρωθεί μια εθνική στρατηγική είναι η δημιουργία ενός *Ελληνικού Ιδρύματος Έρευνας και Καινοτομίας* –που, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα. Βασικές προτεραιότητες του Ιδρύματος θα πρέπει να είναι η κάλυψη των ερευνητικών αναγκών (μισθοί, αναλώσιμα), η δικτύωση των ερευνητικών και ακαδημαϊκών μονάδων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, η συμβολή στην αξιοποίηση εμπορικά εκμεταλλεύσιμων και μη αποτελεσμάτων και η διασύνδεση με την υγιή, καινοτόμο επιχειρηματικότητα. Ήδη γίνονται συζητήσεις με την Ευρωπαϊκή Επενδυτική Τράπεζα.

III. Η οριζόντια κινητικότητα μελών ΔΕΠ Πανεπιστημίων, ΤΕΙ και Ερευνητικών Κέντρων

Για να καλυφθούν οι ανάγκες στο επίπεδο των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών και στο επίπεδο της κάλυψης κρίσιμων μαζών στα ΕΚ, θα πρέπει να θεσμοθετηθεί είτε η δυνατότητα *μετακίνησης* ερευνητών των ΕΚ προς ΑΕΙ μέσα από συγκεκριμένες διαδικασίες (και αντίστροφα), είτε η *διπλή ιδιότητα* προκειμένου περί «ζευγών» που περιλαμβάνουν ένα πανεπιστημιακό Τμήμα και ένα συγκεκριμένο Ερευνητικό Ινστιτούτο. Οι μετακινήσεις αυτές θα λειτουργήσουν ευεργετικά ως προς την ανανέωση της ερευνητικής πολιτικής και θα φέρουν σε άμεση επαφή πολλούς ερευνητές με προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές. Η μακροχρόνια συνεργασία με δύο διαφορετικά ιδρύματα μπορεί να αντιστοιχεί είτε σε ένα καθεστώς *παράλληλης άσκησης κυρίων καθηκόντων*, είτε στη μόνιμη μετακίνηση, με βάση διαδικασίες που θα πρέπει να εξειδικευθούν περαιτέρω.

Η μετάβαση από το ισχύον καθεστώς στο καθεστώς της μετακίνησης ή της διπλής ιδιότητας θα πρέπει να γίνει με ιδιαίτερη προσοχή, για να μην καταστεί ο ενιαίος χώρος ερμητικά «κλειστός» σε νέους επιστήμονες και να συνεχιστεί η διάθεση κονδυλίων για δημιουργία νέων θέσεων.

Αυτό συνεπάγεται:

α) Αποτύπωση των νέων ρυθμίσεων στους *οδηγούς εφαρμογής* (ΕΣΠΑ και Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας).

β) Μέριμνα για το *ύψος και τις προϋποθέσεις οικονομικών απολαβών*, ώστε να μην καταστρατηγείται το Σύνταγμα και να μην αδικούνται εκείνοι που προσφέρουν πρόσθετο έργο.

γ) Αύξηση των κονδυλίων για τον Ενιαίο Χώρο Έρευνας και Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης

δ) Σχεδιασμό για την ίδρυση πρότυπων, μικτών μεταπτυχιακών προγραμμάτων, μόνο υπό συγκεκριμένες *γεωγραφικές, θεματικές και ποιοτικές προϋποθέσεις*, ώστε να μην παρατηρηθούν επικαλύψεις και κατασπατάληση πόρων.

IV. Η συγκρότηση Εικονικών Ινστιτούτων (virtual institutes) ως μέθοδος δικτύωσης ακαδημαϊκών και ερευνητικών μονάδων

Τα *Εικονικά Ινστιτούτα* (virtual institutes) (μαζί και με την *Αρχή* που θα αξιολογεί προτάσεις για την ίδρυση τέτοιων φορέων) .

Θα περιλαμβάνουν θεματικά συγγενείς ομάδες σε ΑΕΙ και ΕΚ, ανεξάρτητα από γεωγραφική περιοχή

Θα εξοικονομούν πόρους αφού δεν προϋποθέτουν νέες υποδομές και μετακινήσεις αλλά μόνο δια-δικτυακή επικοινωνία.

Θα ενδυναμώνουν την έρευνα που διεξάγεται σε διάφορους ερευνητικούς «κόμβους», θα την *αναβαθμίζουν* και θα *εξουδετερώνουν* τη γεωγραφική απομόνωση.

Η συνεργασία αυτού του τύπου δημιουργεί *κρίσιμες μάζες* που μπορούν σε δεύτερο χρόνο να διεκδικήσουν με αξιώσεις ανταγωνιστική χρηματοδότηση.

Ο ρόλος των Εικονικών Ινστιτούτων θα μπορούσε να είναι καταλυτικός στην προώθηση της συνεργατικής έρευνας, εξασφαλίζοντας *διεπιστημονικές συνεργασίες* σε όλο το φάσμα των επιστημονικών πεδίων (προς)καλώντας σε *συνεχή αλληλεπίδραση* την ερευνητική κοινότητα.

Η συμβολή τους θα μπορούσε να είναι ιδιαίτερα σημαντική σε διάφορους κλάδους των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, αλλά και στους καλλιτεχνικούς κλάδους, όπου δεν υπάρχουν δομές ανάλογες των ΕΚ.

Ένας άλλος ρόλος τους είναι η *ενημέρωση-εκπαίδευση του ευρύτερου κοινού* μέσω ειδικών προγραμμάτων και συμμετοχής σε δημόσιες εκδηλώσεις (δράσεις του τύπου Science and Society).

V. Η ανάπτυξη ερευνητικών υποδομών και η ανοιχτή πρόσβαση ως πολλαπλασιαστές της ερευνητικής απόδοσης

Στην Ελλάδα, τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ διαθέτουν μικρής και μεσαίας κλίμακας υποδομές που συμπληρώνουν τις αντίστοιχες υποδομές των ΕΚ.

Εν τούτοις, σε ορισμένα επιστημονικά πεδία έχουν καταγραφεί ελλείψεις ή ερευνητικές υποδομές που βρίσκονται κάτω από ένα ιδιότυπο καθεστώς «προσωπικής ιδιοκτησίας», ή επικαλύπτουν η μία την άλλη, απουσία στρατηγικού σχεδιασμού και κανονιστικού πλαισίου.

Για αυτούς τους λόγους, είναι σημαντικό να διασφαλιστεί η *βέλτιστη αξιοποίηση* των υφιστάμενων ερευνητικών υποδομών μέσω της *ανοιχτής πρόσβασης* στην ερευνητική κοινότητα και ο ορθολογικός σχεδιασμός *ανάπτυξης νέων υποδομών*, στην κατεύθυνση της συμπληρωματικότητας και της εξοικονόμησης πόρων.

Ταυτόχρονα, υπάρχει έδαφος γόνιμης συνεργασίας για την διασφάλιση πρόσβασης ερευνητών, ακαδημαϊκών φορέων, ΕΚ και στελεχών της βιομηχανίας τόσο σε εθνικό, όσο και σε περιφερειακό και σε διεθνές επίπεδο. Κάτι τέτοιο θα δημιουργήσει

προστιθέμενη αξία σε όρους αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού και ολοκλήρωσης φιλόδοξων ερευνητικών σχεδίων.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την παραγωγική αξιοποίησή τους είναι η *προτεραιοποίηση* με γνώμονα τα κριτήρια που οριοθετούνται στο πλαίσιο ενός μακρόπνοου, Εθνικού Οδικού Χάρτη και η δημιουργία ενός *Μητρώου* Ερευνητικών Υποδομών και Υποδομών Καινοτομίας .

Επίσης, κρίνεται σημαντική η παράλληλη και συμπληρωματική ως προς τις ερευνητικές υποδομές σύσταση *Εργαστηρίων-Μονάδων Παροχής Υπηρεσιών* ή άλλων υποδομών καινοτομίας.

VI. Η ομογενοποίηση και μετεξέλιξη του διοικητικού καθεστώτος των ΕΚ ως όρος για τη συνεκτικότητα και την ενσωμάτωσή τους στον ενιαίο χώρο εκπαίδευσης

Ένα πολύ σημαντικό βήμα θα αποτελούσε η *θεσμοθέτηση* ενός ενιαίου διοικητικού καθεστώτος που θα συνέβαλε στον εκσυγχρονισμό του πλαισίου της εσωτερικής λειτουργίας των ΕΚ και ταυτόχρονα στη δημιουργία ενός ενιαίου περιβάλλοντος στον χώρο της έρευνας.

Τα Ινστιτούτα της Ακαδημίας Αθηνών θα πρέπει να ενταχθούν άμεσα στο υπάρχον δίκτυο ΕΚ που εποπτεύεται από τη ΓΓΕΤ .

VII. διαδικασίες αναβάθμισης των Πανεπιστημίων και των ΤΕΙ στην πορεία διαμόρφωσης του ενιαίου χώρου

Η αναβάθμιση των ΑΕΙ πρέπει να γίνει με απόλυτα *θεσμικό* και *συναινετικό* τρόπο, υιοθετώντας δύο βασικούς κανόνες:

- α) οι όποιες αναδιαρθρώσεις θα πρέπει να *εγγυώνται τα εργασιακά δικαιώματα του προσωπικού*,
- β) η ομογενοποίηση και ο εξορθολογισμός των κανόνων θα πρέπει να γίνει με την *προοπτική της περαιτέρω ανάπτυξης* των υπαρχουσών θεματικών και την εξασφάλιση της ποιότητας και, άρα, με την επικράτηση των ακαδημαϊκών και παιδαγωγικών κριτηρίων.

Λόγω των πολλαπλών προβλημάτων, χρειάζονται *απαραιτήτως* οργανωτικές αναδιατάξεις και μέτρα που αντιμετωπίζουν τον κατακερματισμό, τις αλληλεπικαλύψεις και την πολυτυπία των κανόνων διοίκησης. Μείζον θέμα προς αντιμετώπιση είναι *καταρχήν ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου των ιδρυμάτων τεχνολογικής εκπαίδευσης*.

Σε ό,τι αφορά τα ΑΕΙ, ένα επιπρόσθετο πρόβλημα είναι η αδυναμία μετακίνησης των φοιτητών που δεν είναι ικανοποιημένοι από το αντικείμενο σπουδών που επέλεξαν στην αρχή των σπουδών τους. Μία μεταρρυθμιστική πρόταση θα ήταν να προβλεφτεί η δυνατότητα “μεταγραφής” σε συγγενές τμήμα ή/ και η δυνατότητα απόκτησης ενός τίτλου σπουδών του τύπου «joint degree», δηλαδή πτυχίο διπλής εξειδίκευσης.

Προκειμένου περί αναδιατάξεων που αφορούν τα ΤΕΙ, προτείνεται μεσοπρόθεσμη διαδικασία ουσιαστικής αναμόρφωσης και αναβάθμισής τους. Βάση εκκίνησης αποτελεί η διαμόρφωση κριτηρίων αξιολόγησης του κάθε Τμήματος. Ένα από τα άμεσα αποτελέσματα θα είναι η δυνατότητα εκπόνησης διδακτορικού σε εκείνα τα Τμήματα που θα πληρούν τα κριτήρια. Μακροπρόθεσμα, και ύστερα από εξέταση μιας σειράς στοιχείων από ολιγομελή επιτροπή, θα υπάρξει διαβούλευση για το ενδεχόμενο της ένταξης των ΤΕΙ σε μία από τις εξής κατηγορίες:

α) Αυτά που είναι ήδη (ακαδημαϊκώς) ισοδύναμα με αντίστοιχα πανεπιστημιακά Τμήματα, ή καλύπτουν επιστημονικά πεδία που δεν θεραπεύονται στα Πανεπιστήμια.

β) Αυτά που δεν πληρούν τις παραπάνω προϋποθέσεις, αλλά θα μπορούσαν να τις καλύψουν στη διάρκεια μιας τριετίας (όχι απαραίτητα στο τέλος της).

γ) Αυτά που θα μπορούσαν να συνεχίσουν να υπάρχουν στα ΤΕΙ ως Τμήματα που παρέχουν τεχνολογική εκπαίδευση, περισσότερο συμβατή με τον αρχικό σκοπό ίδρυσης των ΤΕΙ.

Ρυθμίσεις ανάλογες με αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω θα μπορούσαν να ισχύσουν προκειμένου περί πανεπιστημιακών Τμημάτων που αντιμετωπίζουν προβλήματα ανάλογα με εκείνα που καταγράφονται στα ΤΕΙ.

Τα Τμήματα που εντάσσονται στην πρώτη κατηγορία (και αυτά της δεύτερης που θα ενταχθούν στη διάρκεια της τριετίας στην πρώτη), θα έχουν άμεσα το δικαίωμα να οργανώσουν σπουδές 3^{ου} κύκλου και να διερευνήσουν, επίσης άμεσα τις δυνατότητες μελλοντικής ένταξης σε ένα «ομόλογο» πανεπιστημιακό Τμήμα ή να αποτελέσουν ένα αυτοτελές Τμήμα σε ένα Πανεπιστήμιο.

Στο τέλος της τριετίας, τα αποτελέσματα της παραπάνω διαδικασίας αξιολόγησης των Τμημάτων θα έχουν δώσει την βάση για τον παραπέρα σχεδιασμό της συνολικής αναδιοργάνωσης των Ιδρυμάτων. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να ακολουθηθούν πολιτικές, ενδοϊδρυματικές και διαϊδρυματικές, ώστε, στα πλαίσια της αναβάθμισης, περισσότερα Τμήματα να μπορέσουν να ανταποκριθούν σε επόμενες φάσεις στα κριτήρια. Εφόσον υπάρξουν Τμήματα για τα οποία θα φανεί ότι δεν υφίστανται αντικειμενικά, ούτε σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, δυνατότητες διεξαγωγής σπουδών 3ου κύκλου, θα πρέπει να υπάρξει αναπροσαρμογή στα προγράμματα σπουδών, την απαιτούμενη διάρκεια σπουδών και στο είδος του πτυχίου που θα παρέχουν.

VIII. Τα Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Θα πρέπει να επανακαθοριστούν με σαφήνεια οι ακαδημαϊκοί στόχοι που εξυπηρετούν τα Π.Μ.Σ., το είδος συνεργασίας ανάμεσα σε Πανεπιστήμια, ΤΕΙ και ΕΚ για τη συγκρότηση και λειτουργία Π.Μ.Σ., ζητήματα που αφορούν στα δίδακτρα, όπως το ανώτατο όριο διδάκτρων και το ποσοστό των εσόδων που διοχετεύεται στη φοιτητική μέριμνα, τα κριτήρια και η διαδικασία αξιολόγησης, καθώς και οι ώρες εβδομαδιαίως που θα μπορεί να αφιερώσει ένα μέλος ΔΕΠ σε διδασκαλία στο πλαίσιο του Π.Μ.Σ.